

بعد از «اکو» نوبت بازار مشترک فلات ایران است

نوشته اسماعیل - آبادی

در قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم که تلاش پیگیر و جدال پایان ناپذیر انسان‌های سرزمین‌های مستعمره، برای کسب استقلال و نجات از چنگ استعمار بود، احساس و اندیشه «یکی شدن» نیز رشد و توسعه می‌یافت. در نتیجه، در نقاط مختلف گیتی، کشورهای تازه به استقلال رسیده بنای تشکیل اتحادیه‌های منطقه‌ای را گذاشتند و با توجه به موقعیت جغرافیایی (به ویژه جغرافیای سیاسی، مصالح و منافع اقتصادی، گرایش‌های فرهنگی و انسانی) این «وحدت‌طلبی» را تا امروز نیز تعقیب کرده‌اند. بر همین اساس، در فلات ایران نیز همه سرزمین‌هایی که به شکلی با قهر، زور، نبرنگ، و یا براساس معاهدات سیاسی از هم جدا شده‌اند، در قرن بیست و یکم به گونه‌ای به هم پیوند و گره می‌خورند.

یکی شدن برای رشد کافی، برای افزایش درآمد سرانه، برای پایان یافتن توسعه نیافتگی، برای سرازیر شدن همه امکانات کشورهای همسایه و هم‌فرهنگ در جهت افزایش اعتبار و استفاده از برتری‌های نسبی یکدیگر در راستای رشد و تأمین امنیت اقتصادی جوامع به هم پیوسته، امری الزامی است.

واقعیت این است که همه قوم‌هایی که در فلات ایران، زندگی می‌کنند با گویش‌های مختلف، یک ریشه مشترک دارند و آن فرهنگ و تمدن سرزمین ایران است. مردم این کشورها همه، ریشه در خاک وطن اصلی دارند، مردم خوارزم و بخارا، سمرقند و مرو، تاجیک‌ها، آرانی‌ها، ازبک‌ها، ترکمن‌ها، افغان‌ها همه به یکی شدن در سیاست‌های اقتصادی و همکاری‌های فنی نیاز دارند.

اکنون که صلح بر همه سرزمین‌های جدا شده

از شوروی سابق سایه انداخته و اختلافات محلی و قومی در حال فروکش کردن است، لزوم هماهنگ بودن، قدرت داشتن و قدرت اقتصادی بودن بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود.

جدول یک

نام کشور	وسعت. کیلومتر مربع	جمعیت. هزار نفر
۱- ارمنستان	۲۹۸۰۰	۲۴۰۰
۲- جمهوری آذربایجان	۸۶۶۰۰	۷۱۰۰
۳- ازبکستان	۴۴۷۴۰۰	۲۱۰۰۰
۴- افغانستان	۶۴۷۴۹۷	۱۶۹۰۰
۵- تاجیکستان	۱۴۳۱۰۰	۵۵۰۰
۶- ترکمنستان	۴۸۸۱۰۰	۳۸۰۰
۷- قرقیزستان	۱۹۸۵۰۰	۴۴۰۰
۸- قزاقستان	۲۷۱۷۳۰۰	۱۷۰۰۰
۹- ایران	۱۶۴۸۱۹۵	۶۰۰۰۰
۱۰- بحرین	۶۹۱	۴۳۶
جمع	۶۴۰۷۱۸۳	۱۳۹۵۳۶

کشورهای جدا شده از سرزمین اصلی قدرت

واحدی نیستند. آنها برانگنده و جدا از هم، گرفتار مسایل سیاسی، اقتصادی بین‌المللی و درگیر مسایل اجتماعی و فرهنگی داخلی هستند. سیستم این جوامع که نزدیک به دو قرن در حیطه هجوم

فرهنگ، زبان و رفتار از پیش تعیین شده بودند، اینک که نفسی به آسودگی می‌کنند، نیاز به اتحادی هماهنگ دارند تا در آن به یک سیستم اقتصادی قوی تبدیل شوند.

فلات ایران شامل

سرزمین‌هایی است که در جدول یک جمعیت و مساحت آنها را ذکر کرده‌ایم:

هدف اصلی این کشورها در شرایط کنونی باید رسیدن به یک اتحاد با احترام گذاشتن به حاکمیت و تمامیت ارضی یکدیگر، عدم دخالت در امور داخلی دیگر کشورها و تمایل به همکاری دوستانه در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی باشد.

از میان ۱۵ کشوری که پس از سقوط نظام

شوروی به استقلال رسیدند، ۵ کشور آسیای مرکزی (ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان، و قزاقستان) در شرق دریای خزر و سه کشور منطقه قفقاز (آذربایجان، گرجستان و ارمنستان) در غرب آن و سرزمین پهناور روسیه در شمال دریای خزر از نظر ایران حائز اهمیت هستند، زیرا علاوه بر دارا بودن مرزهای مشترک آبی و خاکی با بیشتر آنها، پیوند و علاقه‌های معنوی بسیاری مابین این جامعه وسیع وجود دارد. از جمله این پیوندها می‌توان به دین، میراث فرهنگی مشترک، یکی از ارکان عمده تمدن بشری، یعنی زبان مشترک (فارسی) به عنوان زبان نیاکان در بخش‌هایی از منطقه و نیز تاریخ مشترک (با قدمتی چند هزار ساله) نام برد.

تاریخ می‌گوید بخش اعظم این منطقه جزئی از ایران در دوره قبل از اسلام بوده و بسیاری از اقوام کهن منقلبه به نژاد هند و اروپایی ایرانی تعلق داشتند مانند: مادها، سغدی‌ها و ارمنی‌ها. هشتصد سال قبل اکثر مردم قفقاز و آسیای مرکزی (به جز گرجی‌ها و ارمنی‌ها) با تلاش ایرانیان به اسلام گرویدند و چهارصد سال قبل که قدرت خلیفه بغداد از هم گسست و بدنه امپراطوری اسلامی متزلزل شد، حکام منطقه راه خودمختاری را در پیش گرفتند و نهایتاً از بغداد جدا شدند. دربارگاه این حکام که بعدها به شاهزاده‌نشین و یا پادشاهی تبدیل شدند، یارسی (دری) پایه‌های رشد و توسعه را ایجاد کرد.

این مناطق که در شمال شرقی امپراطوری اسلامی واقع شده است بارگاه پادشاهان سامانی و غزنوی در بخارا و سمرقند و غزنین شد و نقشی حیاتی برای احیای فرهنگ ایرانی در این دوره ایفا کرد که به عنوان نمونه نسل اول شعرای ایرانی، یعنی امثال رودکی و فردوسی یادگار این دوره‌اند. تورانی‌ها یا ترک‌ها که عمدتاً در دشت‌های آسیا، چادرتشین و گله‌دار بودند، به تدریج به عنوان جنگجویانی برجسته درآمدند و قدرت سیاسی در شرق جهان اسلام را از آن خود کردند.

اوضاع تا اوایل قرن بیستم بر همین منوال بود تا اینکه استعمار اروپایی و نیروهای ملی‌گرا سلسله‌های ترک را که مدت‌ها بر سرزمین‌های بین استانبول و بنگال حکومت می‌کردند، از پا

درآوردند.

با حمایت پادشاهان ترک یا تورانی از ادبیات فارسی و سایر رشته‌های هنری ایرانیان، تمدن ایرانی - اسلامی (معماری، خط، نقاشی و...) به آناتولی و هند گسترش یافت. فرهنگ ایرانی در این کشورهای دوردست تأثیر قابل توجهی بر جای گذاشت و به توسعه فرهنگ و گویش‌های محلی کمک کرد.

از دیدگاهی، فرهنگ ایرانی - اسلامی، در گذر زمان، محکم‌تر و قوی‌تر شده است. با فروپاشی ساختار شوروی و به وجود آمدن فضای آزاد در برخی از کشورهای فلات ایران که از این امپراطوری جدا شده‌اند، نقش متقابل آنها در امنیت و اقتصاد یکدیگر، هر روز پررنگ‌تر و بااهمیت‌تر می‌شود.

اینک زمان آن است که این محدوده عظیم که با هم پیوندهای مشترک بسیاری دارند و گروهی فراوان از خانواده‌های جدامانده از یکدیگر در این سرزمین‌ها زندگی می‌کنند، به اتحادی مجدد در زمینه گسترش فعالیت فرهنگی و اقتصادی روی آورد.

زبان پارسی در گستره این فلات نقش عمده‌ای دارد. در نگاهی به گویش‌های محلی و قومی که پایه گرفته از زبان پارسی است، می‌توان به عمق فرهنگ یکتواخت ایرانی در این سرزمین‌ها پی برد. ذیلاً به دامنه نفوذ زبان فارسی در تعدادی از این کشورها اشاره‌ای گذرا می‌کنیم:

الف - جمهوری ازبکستان - در این جمهوری، حدود هشت میلیون تن به زبان فارسی گفت‌وگو می‌کنند و بیشتر فارسی زبانان ازبکستان

ساکن استان‌ها و شهرستان‌ها و شهرهای زیر هستند.

شهرستان و شهر سمرقند و شهر اورگوت حدود یک میلیون تن.

استان و شهر بخارا و شهرستان‌های غزدوان و ابکتیر، بیشکوه، رامتین و شافرکام حدود ۹۳۰ هزار تن.

- استان سرخان دریا، شهر تیرند،

شهرستان‌های ده نو، سراسیا، بایون اوزون، جرگران، حدود یک میلیون و یکصد هزار تن.

- استان قشقه دریا (کیش رود)، شهرستان

دهقان‌آباد و شهر سبز، شهرستان و شهر کدآب، غزار و کاسان حدود ۷۴۰ هزار تن.

- استان جزغ (دیژک) و شهرستان‌های فارش،

نوراتا، خواس، بیک‌آباد حدود ۳۵۰ هزار تن.

- استان سیردریادرمجموع حدود ۵۰۰ هزار تن.

- استان و شهر تاشکند (چاچ - چاچ‌کند) و

شهرستان‌های برج‌ملا، بوستان لیک، چرچیک

شرکت سکو ایران

تتمت لیسانس کارفانبات سکو ایتالیا

تولید کننده:

پروفیل، در، پنجره، پارتیشن، نمای شیشه‌ای،

سقف کاذب، نرده، ملزومات اداری و کرکره برقی

سیستم پیش ساخته و پیش رنگ شده

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ویلای شمالی،

شماره ۲۶۴، ساختمان سکو

تلفن: (۱۰ خط) ۸۹۰۳۸۶۶

تکس: SEIR ۲۱۴۳۲۷ فاکس: ۸۸۰۲۵۰۰

E-mail: Secco @ dpi.net.ir

پرکبالا، چرچیک و... حدود یک میلیون و دویست هزار تن.

- استان و شهر فرمانه حدود ۵۵۰ هزار تن

- استان و شهر نمکان حدود ۶۰۰ هزار تن

- استان اندیجان حدود ۱۸۰ تن

ب- جمهوری قرقیزستان

جمعیت فارسی زبان این جمهوری حدود

۱۸۰ هزار تن است.

پ- جمهوری قزاقستان

شمار فارسی زبان این جمهوری هم کمی

بیش از ۱۵۰ هزار تن است.

مردم تاجیکستان، افغانستان، نیز به فارسی

سخن می‌گویند. در قفقاز نیز زبان فارسی رایج

است و به دلیل اشتراک گویش با سوی جنوب

رودخانه ارس، گویش آذری مردم آذربایجان که

ریشه در زبان «اوستا» و «مادها» دارد ارتباط

کلامی بسیار بی‌سته‌ای وجود دارد که با یکدیگر

هم‌خانواده می‌باشند.

به طور کلی، همان‌گونه که اشاره شد،

کشورهای شمالی ایران که بعد از فروپاشی اتحاد

جماهیر شوروی به استقلال رسیده‌اند، چون در

طول تاریخ، سرزمین یا تبار مشترک با ایرانی‌ها

داشته‌اند، امروز نیز، فرهنگ زندگی، آداب و رسوم،

مراسم مذهبی و اعیاد مشترکی با ایرانی‌ها دارند.

در جنوب ایران نیز بحرین خود نوعی پایگاه

ایرانی است. زبان فارسی تقریباً رایج است و

درصد بیشتری از مردم تبار ایرانی دارند. آنها

جامعه‌ای جدا مانده از ایران نیستند بلکه ارتباط

تجاری، خانوادگی و روابط فرهنگی و مذهبی

گسترده با سرزمین ایران، به این کشور رنگ

ایرانی داده است.

روابط اقتصادی

در شمال ایران مجموعه ۵ کشور آسیای

مرکزی وسعتی معادل حدود ۴ میلیون کیلومتر

مربع دارند و با جمعیتی بیش از ۵۵ میلیون نفر،

حدود ۲۰۰۰ کیلومتر از نزدیک‌ترین دریاهای آزاد،

مانند دریای سیاه، خلیج فارس و دریای کارا (در

شمال روسیه) دارند. دوری آنان از اقیانوس آرام

نیز به ۵ هزار کیلومتر می‌رسد. در گذشته، این

کشورها که زیربنای اقتصاد آنها بر پایه تولید مواد

خام استوار بود و نسبت به سایر جمهوری‌های

شوروی سابق، وابستگی بیشتری به مسکو داشتند

از فروپاشی شوروی، ضربه‌های سنگین‌تری را

متحمل شدند.

بعد از چین، روسیه و کشورهای شرق آسیا، بازار مشترک فلات ایران می‌تواند به صورت چهارمین قدرت اقتصادی آسیا در قرن بیست ویکم درآید.

در آغاز استقلال در این کشورها نیروی کارآمد

و آموزش دیده اندکی وجود داشت. هرچند

متخصصان و کارشناسان اقتصادی، حقوقی و

بانکی در این کشورها فعال هستند، اما متأسفانه به

دلیل محدود بودن تجربیات آنان که نمی‌توانند در

سطح جهانی، در زمینه این فعالیت‌ها، مؤثر باشند،

این کشورها را با مشکلاتی روبرو کرده است.

مزیت‌های غیرقابل انکار

به هر صورت عدم دسترسی به دریاهای آزاد،

کشورهای آسیای مرکزی را با مشکلات جدی در

تجارت بین‌الملل و مبادلات اقتصادی با سایر

دولت‌ها مواجه کرده و مسأله وابستگی، انزوا و

هزینه‌های سنگین ترانزیت صادرات و واردات از

طریق کشورهای دیگر را موجب شده است.

شرایط خاص جغرافیایی منطقه و محصور

بودن کشورهای آسیای مرکزی در خشکی،

موقعیت ویژه‌ای را برای ایران در قبال این

کشورها پدید آورده است. در زمینه مبادلات کالا

ممکن است در کوتاه‌مدت، جهش با پیشرفت

چشمگیری در حجم مبادلات اقتصادی ایران و

برخی از کشورهای آسیای مرکزی مشاهده شده

باشد، اما آنچه نصب طرفین (ما و آنها) شده

ناجیز است. به همین جهت و با توجه به موقعیت

استراتژیکی و جغرافیایی ایران که امکانات بندری

گسترده‌ای را در خلیج فارس و دریای عمان هم در

اختیار دارد، می‌توان آینده بسیار روشنی را برای

روابط اقتصادی ایران با این کشورها در بلندمدت

پیش‌بینی کرد.

تشکیل بازار مشترک فلات ایران، بهبود

وضع راه‌های ارتباطی و توسعه شبکه حمل و نقل

ایران، مهم‌ترین محور توسعه همکاری‌های

اقتصادی است.

وجود امنیت بالا در مسیرهای حمل کالا تا

بنادر خلیج فارس و استفاده از راه‌های ترانزیت

کالا با هزینه‌ای به مراتب کمتر، مناسب‌ترین

شرایط را برای صادرات و واردات کالا و مواد خام

به منطقه فراهم می‌آورد.

در این بین گسترش شبکه راه‌آهن، در

مقایسه با راه‌های شوسه از بسیاری جهات مقرون

به صرفه است. وجود شرایط جوی نامساعد در

زمستان، استفاده از راه‌های شوسه را در این

مناطق با مشکلاتی روبرو می‌کند، اما توسعه

شبکه راه‌آهن و اتصال آن به بندر هرمزگان،

شاهراه حیاتی توسعه اقتصادی این جامعه را برای

تمام سال قابل استفاده کرده است.

گسترش شبکه راه‌آهن از بندرانزلی به زنجان

و اتصال آن به شبکه راه‌آهن سرتاسری ایران،

موجب خواهد شد که کشورهای آسیای میانه با

بنادر خرمشهر و هرمزگان، در دو سوی

خلیج فارس ارتباط مستقیمی پیدا کنند.

از سوی دیگر، انتقال تجربه‌های ایران که

طی سالیان طولانی با سیستم اقتصاد مبتنی بر

بازار و روابط بین‌المللی تجاری آشنا شده است،

می‌تواند در افزایش توان مبادلاتی این کشورها

مؤثر باشد.

تخصص و تجربه ایران در زمینه نفت و

امکانات آن برای اکتشاف، استخراج و پالایش

نفت و گاز و تولید فراورده‌های پتروشیمی و مساعادت در صدور این کالاهاست. استراتژیک به اروپا و سایر نقاط جهان می‌تواند پایه اصلی همکاری‌های رادراین مورد به وجود آورد. پیشرفت طرح احداث خط لوله انتقال گاز ترکمنستان به اروپا و نیز مشارکت ایران در برنامه‌های نفتی این کشورها و اجرای طرح‌های مخابراتی، زمینه‌های با اهمیتی برای همکاری‌های فیمابین محسوب می‌شود.

بازار مشترک کشورهای فلات ایران بازاری نزدیک به ۳۰۰ میلیون نفر را زیر پوشش خواهد برد و برخلاف سایر اتحادیه‌ها از امتیازاتی چون همفکری و اشتراک بسیاری از آداب و رسوم و فرهنگ و مذهب میان اعضای خود برخوردار است. ارتباط اقتصادی ایران با مجموعه کشورهای فلات ایران از سال ۱۹۹۱ به این سو تا حدودی گسترش یافته و سیر مثبتی را طی کرده است. روابط تجاری با آذربایجان و ارمنستان و همچنین انعقاد قراردادهای بازرگانی با کشورهای ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان، و قزاقستان قابل توجه بوده است. ایران طی ۶ سال گذشته توانسته ارتباط مناسبی با این کشورها برقرار کند. گسترش سازمان اکو و عضویت کشورهای فوق‌الذکر در این سازمان، می‌تواند نویدبخش همکاری‌های اقتصادی و تجاری در شکل مناسبی باشد.

ایجاد اتاق‌ها تجارت و صنعت اکو، وجود برنامه‌های مشترک در زمینه بیمه، کشتیرانی، ترانزیت کالا، مبادله اطلاعات اقتصادی و فرهنگی، برگزاری نمایشگاه‌های مختلف، جلسات کارشناسی و اجلاس‌های مهم در سطوح بالای سیاسی و اقتصادی زمینه نزدیکی این کشورها با یکدیگر را فراهم کرده است.

اجلاس دسامبر ۱۹۹۹ کشورهای اسلامی در تهران و حضور کشورهای فلات ایران در این اجلاس، زنجیر پیوستگی را محکم‌تر کرده است. متأسفانه وجود ناامنی و جنگ در کشور افغانستان، به یکپارچگی کشورهای فلات ایران خسارت زده است. تدبیرهای انتخاب شده برای پایان جنگ به دلیل حضور سیاست‌های مختلف و تحرکات برون از فلات ایران، این سرزمین را به انبار باروت مستعد اشتعال تبدیل کرده است.

فراتر از بیست سال جنگ و برادرکشی موجب شده است که باتلاق ناامنی در افغانستان روزبروز عمیق‌تر شود.

خشک کردن ریشه جنگ و ناامنی، تبدیل نظریات گروه‌های متخاصم افغانی یک هدف مشخص، راهیابی به صلح عادلانه با حضور همه نیروها و کنار گذاشتن نفرت‌ها و نظریات ناهماهنگ شاید راهی برای به وجود آوردن یک منطقه امن باشد. به هر حال این نگرانی وجود دارد که اندیشه یکپارچگی فلات ایران با ادامه جنگ و ناامنی در افغانستان و به تعویق افتد.

اقتصاد آسیا در قرن جدید

بازار مشترک فلات ایران که می‌تواند شکل تکامل‌یافته سازمان اقتصادی اکو باشد، به تدریج اهمیت و موقعیت خود را در این منطقه این جهان پیدا خواهد کرد. گروه‌بندی‌های اقتصادی که پایه‌های اصلی اقتصاد قرن بیست و یکم را تشکیل می‌دهند، همگی به بازار آسیا چشم دوخته‌اند، این بازار با تکیه به منابع معدنی خود و با بهره‌برداری از منابع نفت و گازش، سرمایه کافی برای خرید تکنولوژی، کالاهای سرمایه‌ای، واسطه و مصرفی را از جهان پیشرفته خواهد داشت.

سرزمین‌هایی که در این بخش از جهان قرار گرفته‌اند، کوشش برای به فعل درآوردن سه اندیشه اقتصادی را در قرن بیست و یکم شاهد خواهند بود:

۱- چین تلاش گسترده‌ای را برای تبدیل شدن به یک ابرقدرت اقتصادی در آسیا به دلیل داشتن نیروی انسانی کافی و امکانات تولیدی از دهه‌های ۱۹۸۰ آغاز کرده است.

۲- روسیه با بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری‌های دوران حکومت گذشته و ایجاد بازار مشترک‌المنافع بر بخش عظیمی از منابع انسانی و اقتصادی دسترسی یافته است.

۳- کشورهای جنوب شرقی آسیا که احتمالاً با هماهنگی با ژاپن به صورت قدرت اقتصادی تأثیرگذاری در خواهند آمد و از بحران‌های زودگذر پایان قرن بیستم نجات پیدا می‌کنند و در منطقه حضوری مؤثر خواهند داشت.

علاوه بر این، کشورهای عضو جامعه اروپا،

اتحادیه نفتا با قدرت برتر تکنولوژی، فعالیت گسترده‌ای در بازارهای این منطقه از آسیا را آغاز کرده‌اند. بدین سبب، تکیه بر روابط فرهنگی و ویژگی‌های اجتماعی کشورهای واقع در فلات ایران، قبول ایجاد بازار مشترک فلات قاره ایران، گسترش فعالیت‌های سازمان اقتصادی اکو، تجهیز منابع انسانی و مالی و همچنین بازار مصرف داخلی، جامعه کشورهای بازار مشترک فلات ایران را به صورت یک قدرت اقتصادی در قرن بیست و یکم مطرح خواهد کرد.

وجود منابع نفت در خلیج فارس، دریای خزر و سرزمین‌های فلات ایران، می‌تواند این منطقه را به صورت قلب زمین در قرن بیست و یکم درآورد. برای رسیدن به چنین هدفی می‌بایستی برنامه‌ریزی‌های دقیقی از طریق مذاکره و ایجاد کانال‌های تفاهم بین کشورهای مختلف فلات انجام شود.

مهم‌ترین گام‌هایی که باید برداشته شود عبارت است از:

۱- تجارت بین گروه‌های تولیدی و مصرف‌کننده کشورهای فلات ایران افزایش یابد.

۲- با نگرش به امکانات، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تولیدات گروهی بین این کشورها هماهنگ و آغاز شود.

۳- مشکلات و مسائلی که در محدودیت توسعه تجارت بین این کشورها وجود دارد، با تشکیل کمیته‌ها و کمیسیون‌های خاص بررسی و راه حل‌های مناسبی برای آنها تعیین گردد.

۴- با شناخت کالاهای تولیدی و کالاهای جایگزین و یا مکمل در کشورهای فلات برای تأمین نیازها هماهنگی ایجاد شود.

۵- گسترش تجارت بین اعضای سازمان اکو که بخش بزرگی از جامعه فلات ایران را در بر می‌گیرد و هم‌اینک نزدیک به ۵٪ کل تجارت این کشورها را تشکیل می‌دهد، با برنامه‌ریزی‌های سالانه مورد توجه قرار گیرد. سرمایه‌های در گردش افزایش یابد و روابط مالی و سیستم‌های بانکداری توسعه یابد تا استفاده از اعتبارات بانک‌های مختلف به رونق سرمایه‌گذاری و تجارت در این کشورها منجر شود.

